

Türk dünyäsiniñ paýtagty – DAŞKENT

Category: Kitapcy, Taryhy ýerler
написано kitapcy | 23 январа, 2025

Türk dünyäsiniñ paýtagty – DAŞKENT TÜRK DÜNYASININ BAŞKENTİ –
TAŞKENT

Türk dünyası söz konusu olduğunda, en çok konuşulan şehir kuşkusuz Taşkent'tir. Çünkü Taşkent, doğanın en soylu varlığı olan taştan yaratılmış kolay kolay düşmanına teslim olmayan dik başlı-kahraman, fakat sevgiyle donanmış güzel bir şehirdir. Asillik taşta, akıl baştadır. Bütün değerlerin içinde en ulu değer insan şahsiyetidir ki, Taşkent ise, tarihi bağrında barındıran Türk şahsiyetinin ürünüdür.

Türk tarihine dayanarak yakından ve uzaktan tanıdığım için, 1990'lı yıllardaki değişimden yararlanıp, 1992-1993-1994 ve 1998 yıllarında Taşkent'te bulunmuştum. Taşkent Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde Türkî Diller ve Türk Tarihi hakkında bir yıl ders vermiştim. Artık bir Taşkentli kadar Taşkent'i sevme şansına sahip olmuşum. Taşkent beni unuttur mu-unutmaz mı bilemem, fakat ben Taşkent'i unutmam.

Yıl 1219 yaz ayları, Moğol-Türk ordusu Orta Asya'nın İslam merkezi Buhara şehrini işgal etmiş, Buhara imamıyla Cengiz Han (1155-1227) arasında bir diyalog kurulmuş, İmam Cengiz Han'a Mekke'deki Tanrı'nın evinden bahsederken, Cengiz Han da imama şu yanıtı vermiştir:

“Evrenin tamamı Tanrı'nın evidir. Gitmek için özel bir yer belirlemeye ne gerek var?!”

İşte Evrenin tamamını “Tanrı'nın evi” diye, evrene eşitlik hakkı tanıyan Cengiz Han, Batı seferinden dönerken, dinlenmek-yol üstü kurultayını açmak için Taşkent şehrini ve Taşkent yöresindeki Çirçik Sahilini seçmiş, Çirçik'in kırmızını doya doya içmiştir... Cengiz Han'ın bu azimli askeri seferinden sonra

Türkistan'daki Arap egemenliğine son verilmiş, bir çok İslam mücahitleri öldürülmüştür.

Orta Asya'daki Arap-Türk ve Çinli çatışmasını anlatan ünlü tarihçi Turgun Almas'tan (1924-2001) bir alıntı:

“Arapların Orta Asya halklarını diz çöktürme ve bölgeyi işgal eylemi tam 100 yıl (651-751) sürdü. Türkî halkların yenilgisi Arapların güçlülüğünden değil, belki Orta Asya halklarının sınır komşularının güvensizliğinden ve kendi aralarındaki ittifaksızlıktan ileri geldi. Daha açık söylemek gerekirse, Araplar Orta Asya'ya saldırdığında, Doğu ve Batı Türk Hakanlığı zor durumdaydı. Ülke içinde cereyan eden huzursuzluklar dışarıdan Tang Sülalesi tarafından sürekli körüklenmekteydi. Çinlilerin Türkî halklara karşı yüzyıllar boyunca yürüttüğü eylemleri sonucunu vermekteydi. Böylece iki cephe arasında kalan Doğu ve Batı Türklüğü Araplara karşı çaba gösteremediler”.

Yıl 1710, çetin çekişmeler-çatışmalar sonucu Hokand Hanlığı Fergane Havzasında kurulur. İslam'ı ilke edinmiş Buhara Hanlığı ile Türkçülüğü ilke edinmiş Hokand hanlığı arasındaki bu çatışmada, Taşkent'e kimin egemen olabilmesi konusu hayatî rol oynar. Bu çatışmayı fırsat bilen Ruslar da Taşkent savaşında cephe alır. Hokand Hanlığının ayakta kalması uğruna çalışan Narbutabek ve onun soyundan gelen Narbutabekov direnmeye devam eder, Taşkent elden ele geçer.

Yıl 1865, Mayıs ayı. Ruslar savaş şiddetiyle Taşkent'in kapısına dayanır. Taşkent gidecekse tüm Türkistan gidecekti... Hokand askerî komutanı Alimkul (1831-1865) kendisi, Ruslara karşı Taşkent savunmasının ön cephesinde savaşırken ağır yaralanır ve çok geçmeden ölür. Alimkul'un cesedi Şayhantahor mezarlığında 10 Mayıs günü gömülür.

Yıl 1917, Bolşevik Devriminden sonra Ruslar, tüm Türkistan'ı Taşkent'ten, aldatmacı-yalan devrim ilkeleriyle yönetmeye çalışırken, Taşkent'teki Türkçüler de tüm Türkistan'ı Pantürkizm ile yönetmeye çalışmıştır. Bu kez Pantürkizmin

merkezi Kazan değil Taşkent olacaktır.

Yıl 1920, Eylül ayının 01-09 günleri arasında açılan Baku Kurultayında Türkçü liderlerden olan Narbutabekov şunları söyler: "Türkistan halkı iki cephede savaşmaktadır. Bir eliyle kendi aralarındaki siyah cübbeli mollalarla, öteki eliyle mahallî Avrupalıların dar milliyetçi taraftarlarıyla... Biz hayatta özgürlük-eşitlik ve kardeşlik prensiplerini kağıt üzerinde değil, gerçek manada gerçekleşmesini istiyoruz" demektedir. Bu kurultaya Enver Paşa da (1880-1922) katılmıştı.

Taşkent'te bulunduğum yıllarda, Taşkent şehrinin orta kısmından yer alan, Cengiz Han'ın soyundan Taşkent'te 6 yıl valilik yapmış Yunus Han'ın (1414-1487) mezarını ziyaret ettim, Türbe eskimiş fakat bozulmamış ayaktadır. Yunus Han'ın dedesi sayılan Tugluk Timur'un (1329-1365) Gulca'da veya Aksu'da ölmüş olduğu bilinir, fakat mezarı-türbesi yoktur. Evet insanlar sadece diriliğinde değil, öldükten sonra da kendi devletlerine muhtaçtır.

Altışehir'de bir Türk devleti kurup (1865-1878), Çin işgaline karşı azimle direndiği için, Çinliler Yakup Beg'in (1820-1878) mezarını bozup cesedini ateşe vermişlerdi. Evet sadece alçaklar ve güçsüzler mezar ile uğraşırlar.

Çinli kalabalık olduğu kadar güçsüz, zalim olduğu kadar korkaktır.

Coğrafya Tarihin Anayurdudur.

Fergane Havzası:

Bu günkü Özbekistan'ın en doğu bölgesi olan Fergane Havzası, Kırgızistan ve Tacikistan ile sınırlanmaktadır. Bu havza sanki bir avuç içi gibi, birbirinden pek de uzak olmayan beş parmağa benzer aralıklarla yerleşen beş şehri içine almaktadır: Fergane, Mergilan, Hokand, Endican, Namengen. "Fergane" sözcüğü hem bu havzanın, hem bu havzanın en güneyine yerleşen bir şehrin adıdır. Yaşam zevki veren adı geçen bu şehirlere, Orta Asya'nın Maverayennehir gibi verimli ovalarına, Tanrı Dağı

gibi zengin dağlarına gözü düşen Türk düşmanları yıllar geçtikçe büyümüş ve çoğalmıştır-Araplar, Farslar, Ruslar ve Çinliler...

Araplar yakın geçmişte de Ruslarla-Çinlilerle omuz omuza vererek Türklere karşı Türkistan'da durmadan savaştılar. Altışehir'de kurulan 77 yıllık (1678-1755) Hocalar Devri, bu savaşın ürünüdür. Büyük Timur'un (1336-1405) Türkistan'da kurduğu ünlü saltanatı-Timurlu Rönesansı Hocaların saldırısı sonucu Türkistan'da tutunamaz Hindistan'a sığınır. Bu ölüm-kalım savaşında Yunus Han'ın torunları olan Babur (1483-1530) ve Taşkent'te doğup büyümüş, ünlü tarihçi Haydar Mirza Duglat (1499-1551) ikilisi, sadece Türk ulusunu değil, Türk tarihini kurtaracak seviyede olağanüstü rol oynar. Babur'un yazdığı VEKAYİ'si Duglat'ın yazdığı TARİHÎ REŞİDİ'si Türk tarihini kurtaran müstesna eserlerdi...

Babur Hindistan yolculuğundan önce tüm olasılıklardan yararlanıp, hatta hiç sevmediği Şii Şah İsmail'in yardımına dayanarak Taşkent'i kurtarmaya çalışır, tutunamaz. Sonunda önce Afganistan'a sonra Hindistan'a doğru yol alır, çaresizdi...

Uzak geçmişten bu yana "İki Nehir Arası" (Sır Derya ile Amu Derya Arası) anlamında Arapların diliyle "Maveraünnehir", Avrupalıların diliyle "Transaxiane" diye adlandırılan ve tarih boyunca çok kanlı savaşlara sahne olan bu cennet yurdun bir parçası, işte bu Fergane havzasıdır. Fergane şehrinin 30-60 km güneyine doğru Vadil kasabası ve bu kasabaya bağlı Şahimerdan ilçesi, daha güneyde ise, yüksek Alay Sıradağları bulunmaktadır. İşte yukarıda bahsettiğim coğrafya, bir zamanların ünlü hükümdarı ve yazarı olan Hindistan fatihi Babur'un (1483-1530) yurdudur. Ayrıca burası, dağ eteğine yerleşen Şahimerdan ilçesindeki, ünlü Ceditçi (Yenilikçi) Şair Hemze Hakimzade Niyazi'nin (1889-1929) mezarı ile Ona ait müzeyi bağrına basarak, yakın çağımızdaki bir faciaya tanıklık etmektedir-Hemze'nin Ceditçi olduğu için, şeriatçılar tarafından taşlanarak öldürülmesi...

TAŞKENT diye başlık yaptığım yazımın sonuna doğru, az ve öz olsun dileğiyle, uygun bir sonuç kavramları aradım. 1992 yılında Taşkent'te basılmış "TAŞKENT ANSEKLOPEDİSİ"ni taradım. Taşkent'i bağına basan ünlü Maveraünnehir'i gizdim. Sonunda Özbek ulusuna göbeğiyle bağlı bulunan ulu edip Ali Şir Nevaî'ni (1441-1501), ulu bilgin Ulug Bey'i (1394-1449) düşündüm. Sırada gururla söylenmesi gereken söz, olması gereken olgu-TAŞKENT PANTÜRKİZMİN BAŞKENTİDİR. Benim bu bireysel isteğimi, yakında Taşkent'te alınmış aşağıdaki olgusal karar onaylamaktadır:

"13 Mayıs 2016 tarihinde Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Karimov "Ali Şir Nevaî Özbek Dili ve Edebiyatı Taşkent Devlet Üniversitesi kurulması hakkında karar imzalamıştır. 10 Şubat 2019'da Ali Şir Nevaî Özbek Dili ve Edebiyatı Taşkent Devlet Üniversitesi'nde Türkiye'nin Taşkent Büyükelçiliği tarafından donatılan Türk Dili ve Kültürü Merkezi açılmıştır. Açılışa, Türkiye'nin Taşkent Büyükelçisi Mehmet Süreyya Er, TİKA Taşkent Program Koordinatörü Ali İhsan Çağlar ve Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Şuhrat Siraciddinov katılmıştır. Merkezin donatılmasından dolayı Türk tarafına teşekkür eden Siraciddinov, "Bu merkez, bu tür çalışmalar için sağlam bir altyapı olacaktır. Her zaman Türk bilim adamı ve öğretmenlerini burada görmek isteriz. Burası Türkiye'nin bir parçası olacaktır." diye konuşmuştur".

Taşkent'in coğrafyalık konumu ve bu geçen 100 yıl içindeki gelişmeler bu 2000 yıllık tarihî şehri Orta Asya'nın merkezi haline getirmiştir. 1860'lı yıllardaki Rus istilasından sonra, Ruslar "Türkistan Valiliği" adlı bir kurum aracılığıyla bütün Türkistan'ı buradan idare etmiştir. Sovyetler döneminde de Taşkent bu rolünü bir dereceye kadar korumuştur. Güzel iklimi, her şeyi verebilen cömert doğası ile Rusların dikkatini her zaman özerine çeken bu şehir, istila eylemlerinde ödüllendirilen Rus generallerinin yerleşim sahası olmuştur.

Bir tarafı geniş açık alan, yine bir tarafı her tür ağaçlarla gölgelendirilmiş dinlenme parkını içine alan Lenin Meydanı,

bugün Müstakillik Meydanı'na çevrilmiştir. Lenin heykelinin yerine Özbekistan haritasını gösteren yer küresi yerleştirilmiştir. Bakanlıkların bulunduğu heybetli gökdelen de bu meydandadır. Meydanın önünden geçen büyük caddenin öbür yanında Taşkent metrosunun Müstakillik Meydanı durağı bulunmaktadır. Meydanın öbür park tarafı büyük bir su kanalı ile sınırlanmış olup, su kanalı üzerinden Nevaî caddesi geçmektedir.

Taşkent'i bütün Orta Asya'nın merkezi gibi gösteren SAGU (Orta Asya Devlet Üniversitesi), bugün bu isim TAŞGU yani Taşkent Devlet Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Ali Şir Nevaî Tiyatrosu, Rus padişahı Romanovların yaptırdığı görkemli saray ve Orta Asya Türklüğüne dehşet salan dev KGB binası da bu meydana yakın yörededir.

Taşkent hakkında genellemek gerekirse, geniş caddeler, koyu ağaçlı parklar ve 7-10 kilo ağırlığındaki tatlı kavunlar bu şehre özgü özelliklerdir.

Kuruluşu 1980'li yıllarda tamamlanmış 375 metre yüksekliğindeki Taşkent Teleminaresi, şehre ayrı bir görünüm vermektedir. Turistlere açık olan bu minarenin yemekhanesinden, dümdüz alana yerleşen 2,5 milyonluk şehrin tamamı rahat bir şekilde seyredilebilir. Bu teleminarenin yanından geçen Taşkent'in en büyük caddesine Emir Timur adı verilmiştir. Şehrin merkezi kısmındaki bir cadde de, Mustafa Kemal ATATÜRK adını almıştır.

Özbekistan bağımsızlığının yıl dönümü olan 01.09.1992 günü Taşkent'te idim. Adı geçen meydan, park ve caddeler tıklım tıklım coşkulu insan kitlesiyle dolu idi. Cumhurbaşkanı İslam Kerimov meydan kürsüsünden:

“Bizi Emir Timur, Ulug Bek ve Nevaî gibi atalarımızın ruhu kurtardı, Onların ruhuna sadık kalalım”, diye sesleniyordu. Büyük binalara ve büyük caddelerin dönüşümüne yerleştirilen: “Gülle ve Yaşna Müstekil Özbekistan” (Geliş ve parla bağımsız

Özbekistan!) cümlesi yazılı levhalar göze çarpıyordu.

Türklüğün Taşkent sevgisi-Türklüğe özgü hakikat sevgisidir-
vatan sevgisidir.

Iklil KURBAN. Taryhy ýerler